

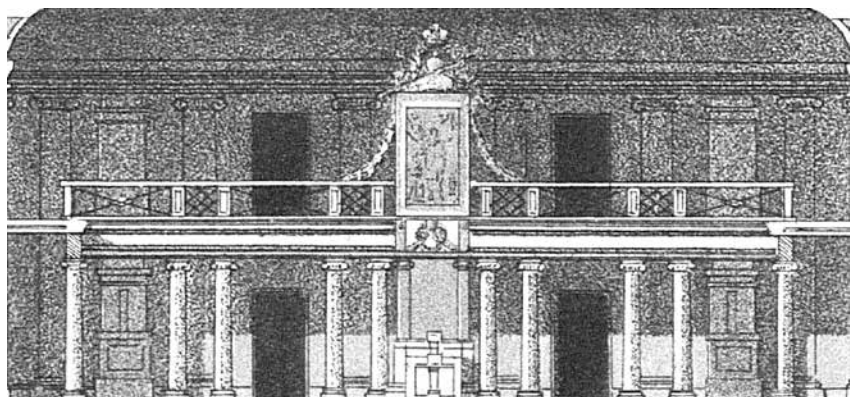
Esimene teadaolev kujutis Tartu Ülikoolile kuulunud Gerhard von Kügelgeni Aleksander I portreest

KRISTIINA TIIDEBERG

Sissejuhatus

Saksa kunstniku Gerhard von Kügelgeni (1772–1820) nimi ei vaja Eesti vanema kunstiõõga kursis olevatele inimestele pikka tutvustamist. Tema ja maastikumaalijast kaksikvenna Karl von Kügelgeni tegevus on viimasel ajal olnud Eesti kunstiajaloolaste huviorbiidis ning alles hiljuti avas nende loomingut rahvusvaheline näitus „Dresdeni ja Peterburi vahel. Kunstnikest kaksikvennad von Kügelgenid“ Kadrioru kunstimuuseumis.¹ Kügelgenide looming märgib olulist murrangut Balti kunstis. 18. sajandi lõpus Liivimaale saabudes tõid nad endaga kaasa uue valgustusideedest kantud pildikeele ning muutsid otsustavalt kunstnikuameti staatust kohaliku baltisaksa aadli silmis. Mõlemad vennad ka abiellusid baltisaksa aadlipreilidega. Tartu ülikooli jaoks seostub Gerhard von Kügelgeni nimi esmajoonel viie väga väärtusliku ülikooli kogudesse kuuluva portreemaaliga. Kõigi maalide omandamise eest on ülikool tänu võlgu kunstimuuseumi ja raamatukogu esimesele direktorile professor Karl Morgensternile. 1820. aastatel jõudsid siia esmalt nn kolme Weimari klassiku J. W. von Goethe (1808–09), Chr. M. Wielandi (1808–09) ja J. G. von Herderi (1809) portreede esmavariandid, hiljem Karl Morgensterni

¹ *Dresdeni ja Peterburi vahel. Kunstnikest kaksikvennad von Kügelgenid*, koost Kadi Polli (Tallinn: Eesti Kunstimuuseum, 2015).

Joonis 1. K. A. Senff. (J. W. Krause järgi) Ülikooli aula läbilõige (G. Ewers. Die Kaiserliche Universität zu Dorpat. Fünfundzwanzig Jahre nach ihrer Gründung. Dorpat, 1827 [1819]).

erakogust ka tema enda (1808–09) ja arheoloog K. A. Böttigeri (u 1812) portreed.² Eriti kõrgelt on hinnatud just Weimari klassikute portreid, mida on nimetatud üldse ühtedeks olulisemateks teosteks Eesti kunstikogudes.³

Lisaks neile viiele teosele on ülikoolile kuulunud veel kaks Gerhard von Kügelgeni maalitud portreed, mille saatus on pikka aega olnud teadmata. Üks neist on esimese rektori Georg Friedrich Parroti portree, mille autorikordus tänu õnnelikule juhusele 2016. aastal tagasi Tartusse jõudis.⁴ Teine on allegooriline portree antiikses rõivastuses keiser Aleksander I-st, see maaliti ülikooli aula tarbeks (1803–04). Tegemist on üsna salapärase teosega, millest ei olnud teada ka ühtegi piltkujutist.⁵ Pärast portree valmimist lubas ülikooli joonistusõpetaja Karl August Senff küll portreed vasegravüüris kopeerida⁶, kuid suure tõenäosusega ja teadmata põhjusel ei saanud

² *Dresdeni ja Peterburi vahel*, 122–129, 134–135, 138–139.

³ *Dresdeni ja Peterburi vahel*, 122.

⁴ G. Fr. Parroti portreed ja selle uuringute tulemusi tutvustati esmalt näitusel „Maali lahkamine. G. F. Parroti portree“ (kuraator Ingrid Sakh) TÜ vanas anatoomikumis 5.07.–3.09.2017.

⁵ Üldse maalilis Kügelgen Aleksander I-st teadaolevalt kokku viis täisfiguurilist portreed. Neist on säilinud ainult üks, mis valmis Eestimaa rüütelkonna tellimisel ja asub praegu Eesti Kunstimuuseumis. *Dresdeni ja Peterburi vahel*, 68–69.

⁶ Juhan Maiste, Anu Ormisson-Lahe, „Peahoone“, *Johann Wilhelm Krause, Kataloog 4: Ülikool Emajõe Ateenas* (Tartu: Tartu Ülikool, 2016), 65.

see kunagi valmis. Nii märkimisväärsed portreed poleks Senff kindlasti oma olulisemate teoste loetelust välja jätnud.⁷ Seetõttu on kõnealuse portree ainsaks piltkujutiseks olnud seni võimalik pidada üksnes selle imeväikest kujutist ülikooli 1827. aasta juubelialbumis publitseeritud aula joonisel (joonis 1). Nüüd võime aga suure tõenäosusega arvata, et leitud on foto, mis annab esimest korda visuaalse ettekujutuse ka sellest kadunud maalist.

Gerhard von Kügelgeni maalitud Aleksandri portree lugu

Senine teadmine Aleksander I portreest on tuginenud peamiselt professor Karl Morgensterni kirjeldusele, mis on publitseeritud 1827. aastal keisrile pühendatud mälestuskõne juures. Kuna seni pole seda tervikuna eesti keeles avaldatud, on põhjust tõlge siinkohal ära tuua:

Keiser Aleksander õitsva noorukina valges kullaga tikitud rüüs, selle peal veelgi rikkalikemate tikanditega purpurmantel, tühjendab parema käega, mille Pallas Athena pead kujutava gemmi abil kinnitatud mantel vabaks jätab, kuldse kausi sütesse antiikses stiilis kaunistatud kolmjalal, vasak käsi on toetatud küljele. Ta seisab kahe teise ohvrianuma vahel. Tema juuksed on tumeh blondid, kergelt lokkis, tema malbed silmad taevasinised. See on Apolloni kuju. Tema taga paremal on näha pronksist symplegma [embav skulptuurigrupp], Minerva osutab tahvlile, millelt võib lugeda [sõna] HUMANITATI. Istuva kuju vasakule põlvele toetab oma mõtliku pea tiibadega poisike, kes kujutab järeltulevat imetlevat põlvkonda. [Maali] tausta moodustab roheline kuld-narmastega rikkalikult kaunistatud draperii kannelleeritud marmorsambal. Selle alumise osa ümber hõljab suitsunõust tõusev viirukisuitsu pilv.

Mida kujutab see pilt monarhist? Aleksander I-st kui humanismi, tõelise hariduse ülempreestrit oma pühaduses. Pildil endal ei ole näha ühtegi kõigi venelaste ivalitseja atribuut

⁷ Karl August Senff (1803–1838). Rahvusrhiiv, EAA, 402-3-661, l. 64-64p.

ti. Need olid, seni kuni maal ülikooli aulas rippus, suursuguse laia kuldraami kohal: kõige kõrgemal keisrikroon, selle all skepter ja riigiõun padjal, kõik kullatud, rikkalikult kaunistatud, maaliliselt alla rippuvate loorberivanikutega. 1803–1804 maalitud elusuurusel pildil, millele keiser kindlasti ei poseerinud, pole näha sarnasust hilisemate aastate kujutistega. Kuid aatelist sarnasust leiab alati, kel ammumöödunud aastatele ustavaks jäänud mälu.⁸

Kahtlemata kumab sellest erandliku kompositsiooniga maali kirjeldusest läbi Tartu ülikooli rajajate sügav austus ja imetus noore valgustusmeelse keisri vastu. Portree telliti ülikoolile rektor Georg Friedrich Parroti vahendusel ja Dorothee von Hellermanni arvates võis Parrot anda kunstnikule ka juhised maali kompositsiooni loomiseks.⁹ Kügelgenilt portree tellida oli plaanis juba 1802. aastal.¹⁰ 1803. aasta maikuu esitas Parrot ülikooli nõukogule hindamiseks kaks Kügelgeni kavandit, ühel oli keiser antiikses ja teisel kaasaegses rõivastuses. Ülikooli nõukogu otsustas esimese kasuks ja nõustus Parroti soovitusel paluda Kügelgenil võtta ette veel üks reis Peterburi, et keiser saaks pildi jaoks poseerida.¹¹ On vähetõenäoline, et reis ka teoks sai. Kügelgen oli juba 1803. aasta alguses asunud koos perega Peterburist Eestimaale Ojasoo mõisa ning suundus 1804. aastal lõplikult tagasi Saksamaale.¹² Portree sai valmis 1804. aastal ning asus esialgu Parroti korteris,¹³ pärast ülikooli peahoone valmimist aga ülikooli aulas. Enne peahoone valmimist täitis ülikooli peasaali rolli raamatukogu saal, kuid pole selge, kas keisri portree vahepeal ka sinna üles seati.

⁸ Karl Morgenstern, *Vom Verdienste: Zum Gedächtniss Alexanders des Ersten* (Mitau, Hamburg, 1827), 29. Tänan abi eest teksti tõlkimisel Mare Randa.

⁹ Dorothee von Hellermann, *Gerhard von Kügelgen (1772–1820): das zeichnerische und malerische Werk*. (Berlin, 2001), 196, 138.

¹⁰ Protokollektrekte und Briefwechsel mit dem Kurator des Dorpater Lehrbezirks, den Malern u.a. über die Anschaffung von Gemälden der Kaiser. Rahvusarhiiv, EAA, 402-5-13, l. 1.

¹¹ Protokollektrekte und Briefwechsel mit dem Kurator des Dorpater Lehrbezirks, den Malern u.a. über die Anschaffung von Gemälden der Kaiser. Rahvusarhiiv, EAA, 402-5-13, l. 2.

¹² *Dresdeni ja Peterburi vahel*, 34.

¹³ Friedrich Bienemann, *Der Dorpater Professor Georg Friedrich Parrot und Kaiser Alexander I* (Reval, 1902), 221.

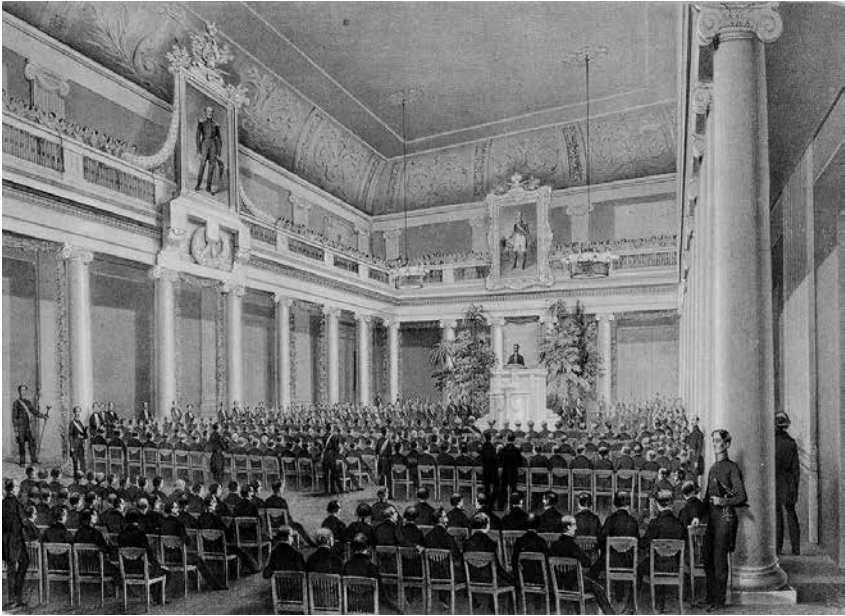

Joonis 2. Emakeelse ülikooli avaaktus 1. detsembril 1919 ülikooli aulas (Eesti Kirjandusmuuseumi kultuuriloolise arhiivi fotokogu, EKLA, B-6:171)

Aleksander I portree oli ülikooli aula sisearhitektuuri orgaaniline osa. Kügelgeni portree sai valmis mitu aastat enne aulat ja nii sai arhitekt Johann Wilhelm Krause projekteerimise käigus sellega juba arvestada. Krause paigutas portree aula pikikülje keskele kateedri kohale, nii et sellele olid suunatud kõigi kuulajate pilgud. Ta kavandas maali toetamiseks rõdu barjäärile etteulatava rinnatise ja külgedele langevate loorberivanikutega raami. Viimasest on säilinud ka mitmed kavandid.¹⁴ Krause kavandatud raam püsis aulas märksa kauem kui maal ise ja seda võib näha veel rahvusülikooli avaaktuse fotodel 1. detsembril 1919. aastal (joonis 2). Varsti pärast seda ehitati rõdu dekoratiivne keskosa lõplikult ümber ja keisri portree kohale paigutati väike astmikfrontoon, mida, muide, on nimetatud arhitektuurilt mitte kõige õnnestunumaks lahenduseks.¹⁵

¹⁴ Juhan Maiste, Anu Ormisson-Lahe, „Peahoone“, *Johann Wilhelm Krause, Kataloog 4: Ülikool Emajõe Ateenas* (Tartu Ülikool, 2016), 103–105 (nr 28–30). Kavandite võrdlemisel aula hilisemate jooniste ja fotodega on ilmne, et nr 28 ja 29 on alles lõplikust tulemusest erinevad tööversioonid. Detailideni väljajoonistatud ornamendiga raami joonis nr 30 võib kujutada juba lõppversiooni.

¹⁵ Kalvi Aluve, *Tartu Ülikooli aula* (Tallinn, 1970), 22.

Joonis 3. Georg Friedrich Schlater. Tartu ülikooli aula 12. detsembril 1852. Litograafia, 1853 (Eesti Ajaloomuuseum, G 4811).

Joonis 4. Thomas Wright (Georg Dawe järgi). Aleksander I portree. Vasegravüür, 1826 (Tartu Ülikooli raamatukogu, ÜR 521)

Kügelgeni maal asus aulas 1826. aastani, mil see uue, tuntud Ingelse portretistilt Georg Dawe'lt tellitud Aleksander I portree vastu välja vahetati. Miks seda tehti, pole päris selge. Võimalik, et maitse oli muutunud ja põhjus võib peituda ka vihjes, mille annab Morgenstern: maalil kujutatud tsaar ei meenutanud enam kuigipalju hiliste aastate keisrit. Uus portree telliti 1825. aasta alguses, kuid kohale jõudis see juba pärast Aleksandri surma.¹⁶ Just Dawe maalitud portreed võib näha nii ülikooli aula kõige varasemal, 1852.–53. aasta sisevaatel (joonis 3) kui ka kõigil tsaariaegsetel aula fotodel. Maal on nüüdseks kadunud, kuid sellest ettekujutust saada ei ole raske, sest see oli arvatavasti autorikordus Dawe maalitud portreest, millest on alles nii esmavariant (1824, Riiklik Ermitaaž, Peterburi) kui mitu kordust. Samal aastal läkitas kunstnik Tartu ülikooli kunstimuuseumile ka selle vasegravüüris koopia, mis on siiani ülikooli kogudes (joonis 4).¹⁷

19. sajandi jooksul lisandusid aulasse ka kõigi järgmiste keisrite paraadportreed, kuid ometi jäi Kügelgeni maalitud Aleksandri portree kõige tuntumaks ülikooli aula keisriportreeks, millest kirjutati ka siis, kui maali enam ammu aulas ei olnud. Näiteks kirjeldatakse Riia almanahhis veel 1881. aastal, kuidas Tartu ülikooli aulas asunud Gerhard von Kügelgeni allegooriline maal Aleksander I-st olevat koos selle all asunud kateedriga moodustanud muljetavaldava vaatepildi.¹⁸ Samuti on maal olnud hästi teada Kügelgeni biograafidele. Teisi aulas asunud keisrite portreid peaaegu ei mainita ning nende autoridki on tänapäevaks enamjaolt ununenud.

Portree saatus pärast ülikooli aulat

Mis sai aga Kügelgeni portreest edasi? Pärast aulast mahavõtmist anti see üle ülikooli kunstimuuseumile.¹⁹ Muuseumi inventariraamatus, kuhu see on Morgensterni käega sisse kantud, puuduvad

¹⁶ Protokollextrakte und Briefwechsel mit dem Kurator des Dorpater Lehrbezirks, den Malern u.a. über die Anschaffung von Gemälden der Kaiser. *Rahvusarhiiv*, EAA, 402-5-13, l. 12–18.

¹⁷ Tartu Ülikooli raamatukogu, ÜR 521. Alles on ka kunstniku kaaskiri, kus ta tänab muu hulgas professor Morgensterni tunnustavate sõnade eest aula maali aadressil. Tartu Ülikooli raamatukogu, KHO, F 3, Mrg CCCXLII, kd. 11, l. 120–121.

¹⁸ „Das Universitätsgebäude in Dorpat“, *Rigascher Almanach für 1882* (Riga, 1881), 47.

¹⁹ Morgenstern, *Vom Verdienste*, 13.

märkused selle edasiste liikumiste kohta,²⁰ kuid 1881. aasta teate järgi oli Kügelgeni Aleksander I portree üles seatud hoopis ülikooli raamatukokku.²¹ See teadmine meenus mulle siis, kui sattusin Eesti Filmimuseumi fotokogus nägema ülikooli raamatukogu lugemissaali 1910. aasta sisevaadet (joonis 5). Fotol on selgelt eristatavad tänni ülikooli kogudesse kuuluvad tuntud kunstiteosed: Morgensterni poolt raamatukokku tellitud muusade kipsvalandid, vasakul seinal Kügelgeni maalitud Weimari klassikute Goethe, Herderi ja Wielandi portreed. Aga keda võib kujutada keskel asuv suur portree? Raamil oleva keisrikrooni järgi saab tegemist olla ainult Vene keisri portreega. Tänapäeval ülikooli kunstikogudes sellist teost kindlasti ei leidu. Ülikooli raamatukogu 19. sajandi lõpu kunstivarade inventariniimestikus on mainitud ainult üks täisfiguuris keisriportree: elusuuruses Aleksander I portree kuldraamis koos mahagonist raamistusega (*Kaiser Alexander's I Bild in Lebensgröße in Goldrahmen nebst Mahagony-Gestell*).²² Kahjuks ei ole niimestikus mainitud autorit ja maali päritolu,²³ kuid ilmselt on fotol näha ka mahagonist raamistus, millele maal on eksponeerimiseks seatud. Hoolikal vaatlemisel on võimalik näha, et maalil pole keisrit kujutatud traditsiooniliselt sõjaväemundris. Pildil on näha heledates põlvpükstes ja keebiga seisvat täispikkuses figuuri, kes toetub paremale jalale, vasak käsi puusas, parem välja sirutatud. Keep on kinnitatud paremal õlal. Maalil on heledapäise noore mehe habemeta nägu kerges parempöördes. Tausast ei ole häguse foto tõttu kahjuks suurt midagi võimalik aru saada.

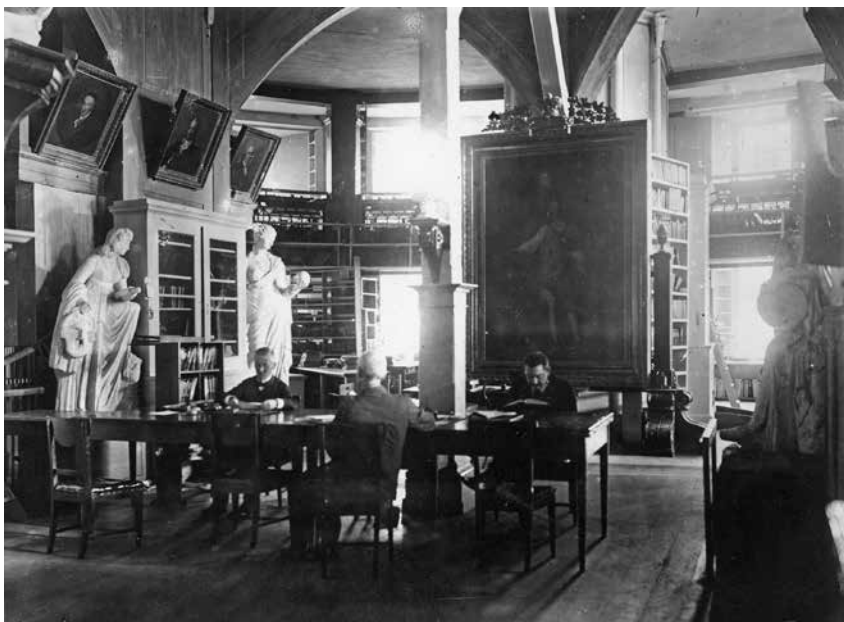
Sarnasusi Morgensterni kirjeldusega on siin ridamisi. Sobiv on käte asend (vasak puusas ja parem välja sirutatud), heledat tooni (valge?) särk, mida katab tumedam keep; keebi kinnitus on õigel õlal,

²⁰ *Verzeichniss des Museums der Kunst der Kaiserliche Universität zu Dorpat*, Bd. 3 (1808–1837), l. 5. Käsikiri Tartu Ülikooli kunstimuseumis.

²¹ „Das Universitätsgebäude in Dorpat“, *Rigascher Almanach für 1882* (Riga, 1881), 47.

²² *Inventarium der Dorpater Universitäts-Bibliothek* (1872–?). Tartu Ülikooli raamatukogu, KHO, F 4, n. 1, s. 529, l. 1. Kõnealuse kirje järel on viide ka varasemale raamatukogu inventariloendile, mis ei olnud selle artikli kirjutamise ajal ülikooli raamatukogu remondi tõttu kahjuks kättesaadav.

²³ Inventariloendi algdaatumi järgi peab maal olema raamatukokku jõudnud enne 1872. aastat. Tõenäoliselt on maali jõudmine kunstimuseumist raamatukokku seatud muuseumi reorganiseerimisega 1850.–60. aastatel, kui võeti suund antiik-kunsti kogumisele ja mitteprofiileks peetud varad, sh graafika ja maalid, anti üle teistele ülikooli asutustele.

Joonis 5. Tartu ülikooli raamatukogu lugemissaal 1910. aastal (Eesti Filmiarhiiv, f. 197, foto nr 0-29813).

habemeta ja heledate juustega nägu võiks võrrelda Apolloniga; paremal servas võiks ehk aimata ka samba kujutist. Seega: kuigi meil pole võrdlemiseks võimalik kasutada teist fotot või gravüüri ja ka foto allkiri ei viita kuidagi pildil kujutatud kunstiteostele, saab üsna julgelt väita, et oleme tuvastanud ainsa seni teadaoleva foto Tartu ülikoolile kuulunud Kügelgeni maalitud Aleksander I portreest. Kügelgeni maal oli seega 19. sajandi teisest poolest kuni Esimese maailmasõjani üles seatud raamatukogu ruumides (praeguses ülikooli muuseumi valges saalis). Võib-olla seadis raamatukoguhoidja teadlikult Gerhard von Kügelgeni tööd ligistikku?

Kuhu Kügelgeni Aleksandri portree ülikooli kogudest kadus?

Lõpuks jääb veel küsida, et kuhu portree siis ülikooli raamatukogust kadus. Tegelikult on selge, kuhu tuleks kõigepealt vaadata. Tartu ülikooli varad evakueeriti Esimese maailmasõja ajal Vene-

maale, kunstivarad läksid teele kõige esimese evakuaatsiooniga 1915. aastal. Ülikooli raamatukogul õnnestus hiljem tagasi saada 14 maali, nende hulgas ka Weimari klassikute portreed.²⁴ Kügelgeni Aleksandri portreed tagastatud maalide hulgas kahjuks polnud ja seda ei leidu ka Voroneži jäänud ülikooli kunstivarade kataloogis.²⁵ Kas Aleksandri portreed siis ei evakueeritud või kadus see muudel asjaoludel Tartu ülikoolist? Päring Voroneži oblasti kunstimuuseumisse andis vastuseks kinnituse, et Kügelgeni maal siiski jõudis koos teiste Tartust evakueeritud varadega Voroneži, kuid kadus muuseumist Teise maailmasõja aastatel. Voroneži oblasti kunstimuuseumi kogud elasid Teise maailmasõja aastatel üle segaseid aegu, mil jäi kadunuks nii kogusid kui ka vanu inventariraamatuid ning kadunud varadest ei ole midagi ka hiljem kuskilt välja tulnud.²⁶ Seega tuleb pidada tõenäoliseks, et Kügelgeni maal hävis Teises maailmasõjas Voronežis.

Venemaa Teises maailmasõjas kadunud kunstivarade nimekirjas on loetletud ka Kügelgeni Aleksandri portree koos kirjeldusega.²⁷ Kuigi see kordab suuresti juba meile teadaolevat, väärrib see lõpetuseks ära toomist maali saatuse dokumenteerimise huvides ning ka seetõttu, et lisab mõne uue detaili, sealhulgas maali mõõtmed:

Gerhard von Kügelgen. Aleksander I portree Rooma imperaatorina. Lõuend, õli, 256 × 174. Inv. nr 682, Voroneži ülikooli muuseumi inv. nr 565. Portree kujutab Aleksander I täispikkuses, näoga vaataja poole, mis kergelt paremale pööratud. Seljas valge särk, valged lühikesed (poolde säärde) pantaloonid, kõige üle Rooma keisri roosa tooga. Tema vasak käsi toetub puusale, paremaga kallab väiksest kuldsest anumast ohvri-

²⁴ Inge Kukk, „Tartu ülikooli varade reevakueerimine 1920–1930“, 70 aastat Eesti ülikooli. Tartu ülikooli ajaloo küsimusi, XXII (1) (Tartu, 1989), 128.

²⁵ Dorpat-Jurjev-Tartu ja Voronež: ülikooli kollektiooni saatus: kataloog I, koost Anu Hindikainen, Inge Kukk, Jelena Pšenitsõna ja Anatoli Vilkov (Tartu Ülikool, 2006).

²⁶ Voroneži oblasti kunstimuuseumi direktori Vladimir Dobromirovi e-kirjad autorile 15.09.2017 ja 22.09.2017.

²⁷ Сводный каталог культурных ценностей, похищенных и утраченных в период Второй мировой войны. Том 10: Воронежский Областной Художественный Музей им. И. Н. Крамского (Москва, 2003), 72. Täna välja võtte edastamise eest Vladimir Dobromirovit.

andi leegitsevale altarile. Altari kõrval seisab kitsa kaela ja kumera käepidemega kõrge metallkann. Lõuendi ülaosas vasakul on kujutatud kuldse kiivriga jumalannat (Athena) hoidmas käes tahvlit, millele on kirjutatud: Humanit²⁸. Hoides parema käega tahvlit, osutab ta vasakuga kirjutisele. Samba lähedal on puto (inimlikkus ja armastus). Foon – roheline draperii, mille kõrvalt avaneb vaade kaugusesse. Laias kullatud puitraamis.²⁹

*

Tänuavaldused. Tänan sellele artikli valmimisele kaasa aitamise eest häid kolleege Mare Randa, Irina Opletajevat, Ave Teesalu ja Moonika Teemust ning Voroneži oblasti I. N. Kramskoi nimelise kunstimuuseumi direktorit Vladimir Dobromirovit.

◆ ◆ ◆

Kristiina Tiideberg (MA) on Tartu Ülikooli muuseumi kuraator

²⁸ Siin peab tegemist olema veaga.

²⁹ Фон Кюгельген Герхард (1772–1820). Портрет Александра в виде римского императора. Холст, масло, 256 x 174. Инв. No 682. Инв. No 565 музея ВГУ. Портрет изображает Александра I в рост, в фас к зрителю с небольшим поворотом головы вправо. На нем белая рубашка, белые короткие (до половины икр) панталоны, сверху надета розовая тога римского императора. Левой рукой он упирается в бок, правой совершает возлияние из небольшого золотого сосуда на пылающий жертвенник. Около жертвенника стоит высокий металлитический кувшин с узким корлышком и изогнутой ручкой. С левой стороны в верхней части холста изображена богиня в золотом шлеме (Афина), держащая скрижаль, на короткой начертано: „Humanit“. Придерживая правой рукой скрижаль, она указывает левой на подпись. Около башни - амур (человечность и любовь). Фон – зеленая драпировка, открывающая вид на воздушную даль. В широкой золоченой багетной раме.

The First Known Image of the University of Tartu's Portrait of Alexander I by Gerhard von Kügelgen

KRISTIINA TIIDEBERG
University of Tartu Museum

The article focuses on the fate of the portrait of Alexander I of Russia painted by the renowned German artist Gerhard von Kügelgen (1772–1820), which used to belong to the University of Tartu, and introduces what is thought to be the first photograph of this portrait. The collections of the University of Tartu include six highly valuable portraits by Kügelgen. In the 1820s, the University of Tartu Art Museum acquired—with the help of the Museum's Director Professor Karl Morgenstern—the portraits of the so-called three Weimar classics: J. W. von Goethe (1808–1809), Chr. M. Wieland (1808–1809) and J. G. von Herder (1809) with the later addition of the portraits of Morgenstern himself (1808–1809) and the archaeologist K. A. Böttiger from Morgenstern's private collection. In 2016, it also managed to obtain the portrait of the first Rector of the reopened University Georg Friedrich Parrot. No known images survive of the allegorical portrait of Emperor Alexander I of Russia, which used to hang in the University's Assembly Hall. A detailed description of the portrait was published with Karl Morgenstern's speech dedicated to the emperor in 1827 (Karl Morgenstern. *Vom Verdienste: Zum Gedächtniss Alexanders des Ersten*. Mitau, Hamburg, 1827): a full-length figure of Alexander I as an Ancient Roman priest emptying the contents of a golden bowl into a sacrificial tripod. Behind him stood the statue of Athena pointing at a tablet with the word '*Humanitati*' on it. The portrait was ordered through Rector Parrot for the University's Assembly Hall and was finished already in 1804. The portrait was first displayed in the rector's apartment, but was later moved to the Assembly Hall where it remained from 1809 to 1826. The portrait's frame was designed by the University architect Johann Wilhelm Krause. In 1826, Kügelgen's painting in the Assembly Hall was replaced by a new portrait of Alexander I by the artist Georg Dawe. Kügelgen's portrait was handed over to the Art Museum and it remained in the University's Main Building. An article

published in the Riga Almanac in 1881 (Rigascher Almanach für 1882) states that the portrait was put on display in the University Library. The author remembered this article when she noticed a large portrait of the emperor (Figure 5) in a photograph of the interior of the University Library. The photo depicts what is now the White Hall of the University of Tartu Museum in 1910 with artworks that can be found in the University's collections even today: Kügelgen's portraits of the Weimar classics and plaster sculptures of the muses. At the centre of the photograph there is a full-length portrait of an emperor of Russia, which is not part of the University's collections today. A contemporary library inventory book features only one full-length portrait of a Russian emperor: Portrait of Alexander I (*Kaiser Alexander's I Bild in Lebensgrösse in Goldrahmen nebst Mahagony-Gestell*). The quality of the photograph is poor, but the figure depicted in it bears great resemblance to Karl Morgernstern's description. The photo depicts a full-length figure wearing a cape and light-coloured clothing. The pose, the position of the hands (the left hand on the hip and the right one extended), the clothing and its colour match, too, and the fastening of the cape is on the correct shoulder. The painting depicts the face of a fair-haired young beardless man. On the right-hand side there is also a faint image of a pillar. Even though the photograph cannot be compared to another image and its description does not include any references to the artworks depicted on it, one can safely say that it features Kügelgen's portrait of Alexander I, which used to belong to the University of Tartu. The University's art collections were evacuated to Voronezh in Russia in 1915 due to World War I. Some of these were returned, but a large part of them still remain in Voronezh even today. The fate of these collections is recorded in a catalogue published in 2006 (*Dorpat-Yuryev-Tartu and Voronezh: the Fate of the University Collection: Catalogue I*. By Anu Hindikainen, Inge Kukk, Yelena Pchenitsyna and Anatoli Vilkov. University of Tartu, 2006). The catalogue does not mention Kügelgen's portrait of Alexander I, yet an enquiry made to the Kramskoy Museum of Fine Arts in Voronezh confirmed that Kügelgen's painting was evacuated to Voronezh but disappeared from the museum's collection during World War II. The painting is thought to have perished. Thus, we have a new piece of information regarding the fate of the University collections in Voronezh.